

CRÒNICA GEOGRÀFICA

Bibliografia

per Josep M.ª Puchades

GRUP D'ESTUDIS DE L'ALT URGELL: *La Seu d'Urgell 1976. La seva realitat socio-econòmica des d'una perspectiva comarcal.*

Banca Catalana. Servei d'Estudis.

Barcelona; Servei d'Offset de Banca Catalana; 1977.

217 pàgs. — 1 plànol. — (23 × 16 cm.). — ISBN 84-400-3439-3.

L'amor a la terra té, afortunadament, a Catalunya l'escalf i el suport de nombrosos i entusiastes amics i defensors de les nostres més genuïnes parcelles del territori: les comarques, que sempre, i ara més que mai, han arribat a l'ànima del poble. Constituïts en el «Grup d'Estudis de l'Alt Urgell», ara, uns dignes i esforçats treballadors de la nostra cultura geogràfica han redactat aquesta magnífica monografia sobre la comarca de l'Alt Urgell i sobre la seva capital, que ha estat portada a l'estampa pel Servei d'Estudis de Banca Catalana.

N'hi ha prou amb donar una ullada al llibre per a veure que el seu contingut és del tot fonamental per a conèixer aquesta contrada pirinenca. El primer capítol és dedicat a la comarca considerada sota els aspectes de la seva fisiografia i de la seva divisió administrativa, que recentment ha sofert canvis profunds: els quaranta municipis existents en 1960, han estat reduïts a 19 en l'actualitat, per fusions i absorcions que, com les fetes en altres indrets del mapa municipal de les terres lleidatanes, entenem que són molt discutibles i que caldrà revisar. El capítol que segueix, dedicat a l'estudi de la població i format per Roser Majoral i Pasqual Ingla, és un treball molt documentat en el qual es considera l'evolució del poblament co-

marcal: hom hi comprova que, en acabar-se vers el 1959 les obres de l'embarcament d'Oliana, l'Alt Urgell «entra en el període de regressió poblacional més fort que ha conegut en el període censal. En dos decennis, onze municipis perden més del 50 % de la seva població, i alguns fins al 60 %, amb un màxim de pèrdua per a La Vansa, que baixa en un 79 %». Hi ha algunes compensacions: a Oliana, la instal·lació d'una important indústria d'aparells electrodomèstics, fa recuperar el cens de la localitat. Però el decreixement comarcal continua: entre els anys 1970 i 1975, el conjunt passa de 19.850 habitants a 19.232, amb una pèrdua de 618 habitants, que representa un percentatge negatiu del 3,11 %. Tot seguit s'analitza l'evolució de la població a La Seu d'Urgell, amb referència als fogatges i censos antics, i amb tot detall per la demografia del segle actual, il·lustrada amb nombrosos gràfics i quadres sobre natalitat, mortalitat, creixement vegetatiu, nupcialitat, i fecunditat; a continuació, s'estudien els moviments migratoris i l'estructura de la població per edats-sexes, estat civil, origen, població activa i classificació sectorial d'activitats.

El capítol tercer és dedicat a l'economia, i considera àmpliament l'agricultura, la ramaderia i el cooperativisme dintre del sector primari; descriu també les

activitats industrials, poc desenvolupades, de manera que hom considera necessari l'establiment, a La Seu, «de dues o tres indústries que oferissin un conjunt de 500 a 600 llocs de treball». El sector dels serveis, sobre tot el comerç i els seus equipaments, hi és tractat extensament; també mereix una consideració important el turisme a la comarca. La banca i les oficines administratives oficials que exigeix una ciutat capital de partit judicial, de bisbat, de plaça militar i de porta fronterera, són altre aspecte notable en la vida de La Seu. El capítol tercer acaba amb un estudi del transport i de les comunicacions.

Els equipaments comunitaris (sanitat, ensenyament, esport) omplen el capítol quart, i el cinquè és dedicat al creixement urbà de La Seu. Sota la coordinació de l'arquitecte Joan Ganyet Solé, s'ha realitzat un acurat estudi del desenrotllament de la urbs urgellenca, que comença a posseir unes directrius correctes l'any 1927, quan l'Ajuntament encarrega i aprova el pla de l'arquitecte lleidatà

Bergós, directrius que han estat objecte de distorsions que li han fet perdre eficàcia; el fet de no ésser ateses les seves determinacions, ha estat en part la causa de l'aparició d'àrees suburbials. La degradació del territori fa ara més necessari que mai un Pla d'Ordenació estès a «tota la ribera de La Seu, des d'Alàs al Pla de Sant Tirs, com unitat sociològica i paisatgística». L'últim capítol tracta del medi ambient, amb referències especials a la pollució, el paisatge i la qualitat de la vida.

Com a conclusió resultant de la lectura d'aquesta obra, només volem subratllar la conveniència —ara que les comarques van en camí de recobrar llur personalitat geogràfica, política i administrativa— que, estudis com el que hem comentat, siguin realitzats a totes les trenta-set més que figuren a la Divisió Territorial de la Generalitat de Catalunya, de l'any 1936, divisió que amb els retocs que el futur aconselli, considerem vàlida avui plenament.

Xavier SEGURA PORTA i Maria Josefa ROSANAS CLIMENT: *Aproximació a l'economia d'Osona*.

Pròleg per Ernest Lluch.

Caixa d'Estalvis de Catalunya.

Barcelona; Talleres Gráficos Hostench, S. A.; 1978.

XII. — 318 pàgs. — (24 × 17 cm.). — ISBN 84-500-2660-1.

En la nota bibliogràfica anterior fem present la necessitat d'estendre a totes i a cada una de les nostres comarques els estudis monogràfics que, a més de donar-nos-en un esbós geogràfic, ens ofereixin una visió clara de l'estat actual de llur població, economia, desenvolupament social i equipament i serveis col·lectius, tant en el medi rural com en l'urbà. Posseim ja meritíssims treballs de tractadistes que en la dècada actual han escrit sobre aquestes matèries amb referència a la Garrotxa, el Vallès Oriental, el Baix Penedès, el Baix Ebre, l'Alt Empordà i contrades i territoris diversos. Hem d'afegir, encara, que per a alguns planejaments urbanístics, la informació

bàsica ha estat en aquest aspecte molt aprofundida, tal com exigeix el coneixement complet del territori que cal desenvolupar.

Ara podem considerar-nos novament satisfets per l'aportació valuosa que, en aquest sentit, rendeixen a la bibliografia catalana els nostres amics, Xavier Segura i Maria Josefa Rosanas, economistes professionals, amb la seva obra «Aproximació a l'economia d'Osona». Les terres vigitanes compten des d'aquest moment amb un estudi que els era indispensable per a preveure els efectes d'una crisi industrial que, en el pròleg del llibre, Ernest Lluch diu que afecta en forma semblant a les altres terres industrialitzades

de l'interior de Catalunya: el Bages, el Ripollès i la Garrotxa, per a les quals indica que «no voldria ésser ocell de malastrugança però penso que potser ens trobem davant d'un moment decisiu per a aquestes quatre comarques». Aquesta investigació sobre l'economia d'Osona és feta, doncs, amb tota oportunitat.

El capítol primer és dedicat al medi físic; la comarca es divideix en tres unitats, que són la Plana de Vic (724,27 km²), la major part (324,27 km²) del Lluçanès, i el Cabrerès o Collsacabra (141,92 km²). Els municipis d'Espinelves, Sant Sadurní d'Osormort, Viladrau i Vilanova de Sau, que en aquest treball s'agrupen amb els de la Plana de Vic, formen part, en realitat del conjunt orogràfic Les Guilleries-Montseny. L'extensió de la comarca és, doncs, de 1190,46 km², y la població, de la qual es parla en el capítol segon, és de 103.655 habitants l'any 1975, distribuïda en un total de 48 municipis. En l'aspecte demogràfic, es considera el creixement de les dècades cinquanta i seixanta del segle actual; en la darrera, es troben 18 municipis que experimenten creixença de cens (alguns en forma notable, com a Balenyà, que és del 42,25 %), però els altres 30 decreixen tots, i en llur conjunt en el 18,77 %. La taxa de creixement baixa en el lustre 1970-75; en aquest darrer any la comarca perd 691 habitants respecte l'any anterior, però aquest procés negatiu sembla que resta anul·lat l'any següent, car la rectificació del Padró feta el 1976 dona un total de 106.081 habitants. Hi ha fortes anomalies en la densitat de població per termes municipals, que fan que, a Sant Hipòlit de Voltregà, sigui de 3.219 habitants per km² (un dels termes més petits de Catalunya, amb 0,90 km²) i, en canvi, es comptin solament 2,96 habitants/km² a Sant Sadurní d'Osormort, a les Guilleries. Les piràmides d'edats mostren una població força envellida, i resulta curiós el fet que ací, l'índex de vellesa és més alt a les zones urbanes que a les rurals. La immigració no ha estat massa intensa: a Osona, en la població de l'any 1970 figura solament un 17,10 % nascuda fora de Catalunya, mentre que pel conjunt del país aquest percentatge era el 37,69 %. A Torelló és on es registra el màxim de població activa (44,59 %), i també el màxim (65,89 %) de la dedicada al sector secun-

dari. Malgrat aquestes xifres, a la comarca d'Osona, llevat de les poblacions industrialitzades fortament (Torelló, com acabem de dir, i Manlleu i Vic), a les restants, en general, es manifesta un índex elevat d'ocupació en el primari, que per al conjunt comarcal és del 21,74 % (A Catalunya és el 8,42 %.)

El capítol tercer estudia aquesta importància del sector agrari a Osona. A més de les dades dels censos corresponents, dels anys 1962 i 1972, i altres estadístiques, els autors han realitzat personalment diverses enquestes, que els han permès d'arribar a notables comparances i conclusions. Osona no té unes característiques especials, respecte a les de Catalunya, en quant als percentatges del nombre d'explotacions agrícoles i de llur dimensió. A la comarca, el 24,35 % de la superfície agrícola és llaurada; en canvi, a Catalunya aquest percentatge és major (32,52); per la nostra part creiem que això cal atribuir-ho a les grans àrees on afloren les margues eocèniques i altre rocam terciari que impossibilita totalment les labors del camp. Bé ho palesa la terminologia local que diferencia netament el «primall», lloc on el conreu es fa sobre un gruix de terra molt escàs, amb manques d'humitat i de capacitat de nodriment pels vegetals, de l'anomenat «fondal», indret on els dipòsits de terra agronòmica tenen l'espessor necessari per un bon desenvolupament agrícola.

El regadiu és escàs: poc superior al 1,1 % de la terra llaurada. La institució de l'«hereu» ha evitat la parcel·lació excessiva de les finques; el 1972, de les 85.016 hectàrees cultivades, el 77,11 % era menat directament per llurs propietaris, el 5,42 % en arrendament, el 17,10 % en parceria, i el 0,37 % en altres règims de tinença de la terra. Cal remarcar la importància (més del doble que al conjunt de Catalunya) del percentatge sotmès a la parceria, causa de problemes notables al camp d'Osona. L'estudi segueix tractant del treball agrícola i de la seva modalitat de dedicació parcial, l'edat de la població agrícola, la maquinària (un tractor per cada 24,2 ha), i passa a considerar la ramaderia, que es basa fonamentalment en el bestiar boví i porcí; d'aquest darrer se'n calculen més d'un milió de caps, però malauradament, la falta d'estadístiques impossibilita de do-

nar xifres de fiabilitat suficient. Les activitats agrícoles, però, són tractades amb una anàlisi suficient i minuciosa informació, procedent en bona part de les enquestes anteriorment indicades, que en nombre de vint-i-set foren fetes a setze municipis diferents. Aquesta bona mostra permet als autors complementar les referències sobre l'extensió dels conreus de cereals i d'altres plantes, el treball i la seva mecanització, la producció, el bestiar vacum, porcí, oví, avícola i els conills, la comercialització, el preu de la terra, els crèdits, la política agrària i la qualitat de vida: el 90 % dels qui han respost opina que el pagès viu en condicions pitjors que l'home de la ciutat.

En el capítol dedicat a indústria es considera aquest sector dividit estructuralment en quinze especialitats, amb estadístiques dels anys 1964 i 1970. En dos quadres significatius hom aprecia que el ram tèxtil, que ocupa més de la meitat de treballadors (50,74 %) a la comarca l'any 1964, ha passat a ésser solament la tercera part (33,59 %) setze anys més tard; aquesta notable minva esdevé en benefici, principalment, de la metallúrgia. L'any 1970 hi havia a Osona un total de 1534 empreses amb 23.648 treballadors; en promig, doncs, l'empresa tenia 15,3 treballadors. Pel que fa a la seva importància industrial, la comarca ocupa el setè lloc entre les de Catalunya; amb el Bages, va perdre pes industrial que passa a les comarques de l'interland barceloní, i, per tant, aguditza el desequilibri augmentant la concentració fabril i humana en les àrees més pròximes a la capital de Catalunya. A Osona solament hi ha 10 municipis que no tenen en llur terme cap empresa industrial; la quarta part de la població industrial (25,39 %) es troba a Vic; el 16,99 % a Manlleu i el 10,99 % a Torelló. Té interès una anàlisi sectorial de les activitats en el conjunt comarcal i en els onze municipis més industrials; podríem, però, fer-hi unes observacions respecte a l'estat actual, per exemple en el cas de Sant Vicenç de Torelló, on la instal·lació recent d'un escorxador important li ha llevat l'exclusivitat del sector tèxtil, i també en l'esment d'una especialització de Torelló en el paper i en les arts gràfiques, que desconeixem totalment tant per l'any 1964 com pel 1970. L'estudi segueix amb la determinació de

les inversions en el període 1971-75, la creació de llocs de treball i la dinàmica sectorial en aquest quinquenni, tant en l'aspecte comarcal com en el municipal. Després d'una exposició detallada sobre les perspectives industrials d'Osona, acaba amb nou quadres estadístics.

Les conclusions que es formulen els autors respecte a la indústria de la comarca dins la indústria catalana, els porten a observar: «resta conèixer fins a quin punt la filosofia descentralitzadora s'aplicarà dins de Catalunya mateix. ¿Continuarà el desenvolupament industrial concentrat en la capital i la seva àrea més immediata d'influència, o bé assolirem uns certs graus de poder comarcal, tant en l'aspecte econòmic com en el polític, que possibilitin un desenvolupament més autònom per part de les zones allunyades de l'àrea metropolitana i tractin d'equilibrar el desenvolupament industrial català?».

Per la nostra part, ens formulàvem aquesta mateixa pregunta els tècnics que l'any 1956 vàrem redactar el Pla General d'Ordenació de la província de Barcelona (no fou publicat fins al 1965). La distribució equilibrada de la població a les nostres comarques havia d'ésser conseqüència d'una redistribució industrial; malauradament, fins avui això no ha passat d'ésser una mera recomanació. Personalment seguim creient que n'hi hauria prou amb mesures d'estímul que no solament es limitin a la rebaixa d'impostos i contribucions, sinó que, per exemple, redueixin molt considerablement el preu del kilowat-hora per a aquelles empreses que s'installin d'ara endavant en localitats que cal desenvolupar, i, en canvi, aquelles indústries de nova implantació que vulguin establir-se en les àrees qualificades com a urbanísticament saturades, carreguin sobre llur economia les reduccions de les quals han de disfrutar com a justa compensació les activitats que, seguint unes directrius que cal elaborar lligades també a l'ecologia, pels nous assentaments industrials, portin a les nostres comarques allunyades de Barcelona la riquesa que genera el sector secundari i que tanta falta els fa per a sobreviure.

El capítol cinquè i últim tracta de la infraestructura viària, del turisme, de l'ensenyament, dels equipaments sanitaris, de les instal·lacions esportives, de les

institucions financeres, del comerç i de les hisendes locals. Ens adherim plenament al plany dels autors respecte a la manca d'estudis superiors a la comarca. I ens preguntem: ¿és que Vic, amb tanta tradició espiritual i amb tant de pes en la cultura pàtria, no es mereixia cap de les facultats o seccions universitàries que s'han anat ara a concentrar absurda-

ment a Barcelona, a Bellaterra i a Terrassa-Sabadell?

En resum: l'obra dels economistes Segura i Rosanas ens arriba en un moment precís per a poder contribuir a orientar cap a les millors solucions tots aquells que han d'intervenir en l'endegament de la nostra terra vers un esplendent futur.

Josep RAMOS SANTERO, Carmel de PABLO TORRENTE, Ramon FARRIOL CLAVÉ, Pere Manuel FERRÉ PUJOL i Joan M.ª PUJALS VALLVÉ: *Estudi sobre Vila-seca-Salou. Evolució i situació actual de la població, territori i mitjans econòmics del municipi.*

Introducció del Sr. Batlle, Josep Malapeira Xatruch. — Magnífic Ajuntament de Vila-seca —Salou. — 1977.

Alcover; Gràfiques Sant Jordi; 1978.

166 pàgs. — 16 làms. fotogr. — (24 × 17 cm.).

El municipi de Vila-seca —Salou, segons l'expressió encertada del seu senyor alcalde en la introducció d'aquesta obra, «té estructures de poble petit i problemes de poble gran, i s'ha convertit en un cas gairebé únic en el context nacional». Efectivament, el cens dona un total de 15.194 habitants permanents (any 1976), que a l'estiu passen a ésser 250.000 en els dies punta. Aquest desequilibri en el ritme estacional de la població, degut al turisme, es complica encara per la incidència recent de les activitats industrials, que han ocasionat la instal·lació, dins el terme municipal, de tres grans empreses vinculades amb el complex petroquímic del Tarragonès.

Amb la publicació d'aquesta obra l'Ajuntament fa un servei notable pel coneixement de l'evolució geogràfica d'un municipi agrícola, Vila-seca de Solcina, del qual l'any 1891 el metge Agustí M.ª Gibert deia en la seva «Topografía médica» de la localitat: «Vilaseca, agrícola y marítima en lo pasado, queda reducida solamente a la agricultura, pues sus resueltos y renombrados navegantes han tenido que emigrar casi todos con la muerte del puerto de Salou y playa de Barenys». Però, més endavant, indica que la construcció del tramvia de vapor de Reus, que ja transporta milers de viat-

gers a la platja, «hace esperar que se construirá un establecimiento de baños a la altura de los mejores de España». No solament d'Espanya: avui Salou és coneguda com «la Platja d'Europa». La meitat dels turistes que hi acudeixen són francesos, alemanys, belgues, anglesos, suïssos i holandesos.

El «boom» ha estat esclatant: en els set anys que hi ha entre el 1959 i el 1966 el nombre d'estiuejants allotjats simultàniament passa de 4.000 a 50.000, dotze vegades i mitja més. Totes les xifres que donen idea d'aquest increment en l'aspecte estadístic, són d'una quantia semblant. Entre els anys 1964 i 1976 s'han construït 15.774 apartaments, 212 xalets, 24 hotels, 5 residències, 9 campings, 554 locals comercials, 9 urbanitzacions i 2.553 habitatges; en canvi, les 3.056 hectàrees de superfície dedicada al conreu, l'any 1956, han passat a 2.213 l'any 1977 (aproximadament la quarta part del terme ha canviat la qualificació rural per la urbana). El pressupost municipal, que el 1967 era de 15 milions de pessetes, s'ha decuplicat en els deu anys següents, i, com a dada encara més eloqüent, el pressupost especial d'urbanisme ha passat de 1,7 milions l'any 1968, a 60 milions l'any 1977.

Aquest creixement immoderat, que a

casa nostra s'ha viscut en forma també explosiva a l'àrea metropolitana de Barcelona, amb l'expansió desmesurada dels nuclis urbans, la proliferació de parcel·lacions residencials de ciutat-jardí i l'establiment de polígons industrials encara poc aprofitats, comença a afectar el Tarragonès, i fa pensar en el risc que provoquen aquestes grans concentracions humanes, baldament siguin de temporada, i en els problemes urbanístics, econòmics i socials que comporten. En el cas de Vila-seca-Salou, a través d'aquest estudi es fa evident la lluita i l'esforç que a l'Ajuntament li ha calgut de fer per tal que els serveis i els equipaments que necessita una gran població estiuenca resultin adequats i suficients, i és just de reconèixer que en gran part ho ha assolit. Però hom pot preguntar-se si en el futur es seguirà així, i si, a la llarga, en

cas de continuar aquest fabulós desenvolupament, la limitació de l'espai, la possibilitat de crisis en el turisme i les repercussions de caràcter ecològic no siguin factors contraris a una expansió que cal definir, assenyalant-li uns límits.

El volum que comentem, del qual també n'hi ha una altra edició en llengua castellana, conté diversos capítols dedicats a la geografia i a la història del municipi, dels quals cal destacar-ne els dedicats a la demografia i a l'habitatge, i, més endavant, els referents a les fonts de riquesa, a les comunicacions i a l'urbanisme. És un exemple que caldria posar als Ajuntaments de Catalunya, car n'hi ha ben pocs que ofereixin a llurs ciutadans una visió dels problemes locals amb l'escaiença i la oportunitat amb que ara ho ha fet la Corporació Municipal de Vila-seca-Salou.